

„Úgy, hogy mindenki hallja” (Kálász László)

Szemle – Kritika

IN MEMORIAM: ERDÉLYI JÓZSEF

(Válogatta: Medvigy Endre)

SZABÓ ISTVÁN PÁL

A Nap Kiadó gondozásában megjelent kötet több mint érdekes. Medvigy Endre, a kiadvány szerkesztője (aki mellesleg Erdélyi József legjobb szakértője) kronologikusan válogatott a kordokumentumok között. Erdélyi József pályájának az indulásától jut el a költő haláláig. Levelek, versek, cikkek, feljegyzések, naplórészletek alkotják a könyvet.

Erdélyi József a XX. századi költészet egyik legérdekesebb, sokszor háttérbe szorított alakja. Félig román származású, azonban édesapja már a nevének magyarosítása mellett döntött, így az Árgyelán (egyébként etimológiailag magyar szó) család hamarosan az Erdélyi nevet vette fel. Tanulmányai részben 1915-16-ra estek, és ekkor besorozták. A háború után levelet küldött verseivel Babitsnak. A siker nem jött egyhamar. Móricz segített neki később; „egészséges föld- és népszagú” versei olyannyira megnyerték a híres író tetszését, hogy a Nyugatban közölt is belőlük néhányat. Ettől kezdve már könnyebbnek tűnt a boldogulás. Elemzések jelenték meg a műveiről többek közt Schöpfung Aladár, Szabolcsi Miklós tollából. Mindenki a magyar népdal újjászületését ünnepelte. Nem a Petőfi-epigonok által elkoptatott népdalét, hanem azét, amelyet Petőfi és Arany emelt a magyar költészetben magasra: ezt a momentumot emeli ki az összes elemzés Erdélyi életében, és ez az a vonás, amely hangsúlyossá válik a kötetben is. Sikerült a költőnek egy teljesen új hangot megütni úgy, hogy közben a népdal szokásaihoz hű maradt, megtartotta már-már naiv világát, valamint frissességét.

Nyilván felmerül a kérdés, hogyan lehetne hitelesen bemutatni egy költő életrajzát. Vajon az egy szerző által írt, egy szempontból körüljárt mű a legjobb, vagy az, amikor a szerző nem közvetlenül maga írja meg a könyvet, hanem összeválogatja az írásokat? Egyértelmű választ nehezen találni a kérdésre, hiszen mint mindennek, úgy ezeknek is megvannak a hátrányaik. Itt rejlik a feladat nagyszerűsége, hiszen olyan értékeket lehet könyvben átnyújtani, amelyek később információt, és segítséget jelentenek mind az érdeklődőknek, mind a szakértőknek. Az Erdélyiről szóló mű a második kategóriába sorolható. Érezni, hogy a válogatás precíz munkát követelt. Nemcsak filológiailag, hanem a megszerkesztettség szempontjából is. Az összegyűjtött írások összerendezése alapos megfontolást igényel, valamint távolságtartást sugall a szerző részéről. Az írások elhelyezése azonban felkínálja a tudatosság lehetőségét, vagyis segít, hogy az olvasó ne csak egy életrajzot ismerjen meg, hanem egy korrajzot, történelmi háttérrel; ez pedig Erdélyi

életében hatványozottan fontossá válik: tudjuk, milyen hibákat követett el maga (például a *Solymosi Eszter vére* című vers); illetve azt is tudjuk, hogy ellene miket követtek el mások (rengeteg példát lehetne citálni). Hogy ne menjek messzire *Standeisky Éva* tanulságos kutatásáról kellene szólni: Az 50-es évek nem kedvezett az íróknak, főleg nem az olyan íróknak, mint *Erdélyi*. Sok volt a vita a kortársak között, illetve a hatalom sem szimpatizált sokukkal (például *Németh Lászlóval*, *Sinkával*, *Weöressel*). A szerzőnő nagy részletességgel feltárta a kor kultúrpolitikai mozgatórugóit, így nem kerülhetjük meg, hogy szóljunk róla. A vezetés az írók közti vitát szítani akarta, egymás ellen szerette volna őket fordítani, ezért engedményeket tett. Az egyik ilyen engedmény nem volt más, mint *Erdélyi* részleges rehabilitálása. Néhány rövid, megcenzúrázott költeményét közölték lapokban. Sikerült a tervük, a költők egy csoportja *Erdélyit* az „*elitta az eszét*” fordulattal illette. Ha már a példánál tartunk, akkor a teljesség igénye nélkül ki lehetne emelni a könyv kezdetét. Nem akármilyen írás az első! A *harmadik fiú* címet viseli, és egyenesen *Erdélyi* maga ír saját gyermekkoráról, mintegy távoli, kicsit mesebeli világba kalauzolva az olvasóját. Zseniális kezdés, amely tökéletes alaphangulatot teremt, megelőlegezi a könyv további írásait.

De az ilyesfajta gyűjtemény kutatómunkaként is tökéletes. A szerző elvégezte azt a feladatot, amely a következőkben *Erdélyivel* foglalkozni kívánó kutatók munkáját megkönnyíti. A legfontosabb iratok publikációra kerültek. Önmagában ez az érték a kötet másik előnye (nem feltétlenül szoktak hasonló művek megjelenni).

A korabeli írások jelentékeny szerepet játszanak. Rengetegszer találkozunk magának a szerzőnek a leveleivel (hiszen mi lehetne hitelesebb annál, amit *Erdélyi* mond el magáról), de ennél is többször a róla, vagy hozzá írt levelekkel, cikkekkal. A szubjektivitás és az objektivitás aránya egységet alkot. A másik fontos elem a tanulmányok jelenléte. Mint már korábban felmerült, szerepelnek recenziók a versek megjelenésének idejéből, de éppígy előfordulnak új elemzések *Pomogáts Bélától*, *Görömbei Andrásról*, *Jánosi Zoltántól*. És ha a kötetbe beválogatott szerzőkről szót ejtünk, akkor hosszan lehet sorolni a neveket: *Illyés Gyula*, *Móricz Zsigmond*, *Rónay György*, Cs. *Szabó László*.

Ha valaki akár mélyebben is meg akar ismerkedni *Erdélyi* életével, munkásságával, akkor ennél jobb könyvet nehezen találna. Mind a régi adatokat, mind a tudomány legfrissebb kutatásait tartalmazza. A címmel szemközti oldalon olvasható felirat alapján pedig „*Oktatási segédkönyv*” minősítést kapott, vagyis a felsőoktatásban tanulók számára is a legjobb mű jelenleg, ha *Erdélyiről* van szó. A legfontosabb mégis az, hogy sikerült egy olyan kötetet összeállítani, amely új értékek felmutatása mellett *Erdélyi* életét a lehető legtöbb szempontból járja körbe, nem felejtve el egyetlen fontos mozzanatot sem.

